

Stanowisko

Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego i Konsultanta Krajowego w dziedzinie psychiatrii w sprawie sytuacji w orzecznictwie sądowo-psychiatrycznym

Position

*of the Board of the Polish Psychiatric Association and the National Consultant
in Psychiatry on the situation of forensic-psychiatric expertising*

W ostatnich kilkunastu miesiącach orzecznictwo sądowo-psychiatryczne w Polsce jest przedmiotem żywego zainteresowania środków masowego przekazu. Dotyczy to zwłaszcza orzeczeń w sprawach karnych, których treść coraz częściej budzi zastrzeżenia, niekiedy oburzenie, o czym świadczą tytuły enuncjacji prasowych: „Schizofrenia na papierze” (G.W., 6.10.2003), „Depresja gangstera” (G.W., 14.02.2002), „Skrupulatnie z tą depresją” (G.W., 27.02.2002), „Chorzy gangsterzy – afera w łódzkim szpitalu psychiatrycznym”, „Ośmiornica w depresji” (G.W., 23–24.10.1999), „Gangster chory na głowę” (Przegląd, 28.09.2003), „Psychiatryczna epidemia wśród gangsterów” (Rzeczpospolita, 16.09.2003), „Wariackie papiery” (Rzeczpospolita, 22.10.2003), „Żółty azyl dla gangsterów” (Newsweek, 19.10.2003)

Psychiatrom zarzucana jest nieuczciwość w postępowaniu orzeczniczym, której motywem jest dążenie do uchronienia przestępców przed odpowiedzialnością karną lub odbywania wymierzonej kary. Zdarzają się zarzuty, że takie niezgodne z zasadami sztuki lekarskiej postępowanie wynika z niskich pobudek (chęć zysku). Mamy tu do czynienia ze szczególną formą nadużyć psychiatrii – psychiatria bywa wykorzystywana do ochrony interesów świata przestępczego. Z dużą przykrością stwierdzamy, że wyrywkowe kontrole placówek, w odniesieniu do których wy-

sunięto zarzuty – potwierdzają istnienie nieprawidłowości. Co więcej obraz i przyczyny tych nieprawidłowości bardziej złożone niż wynikałoby z enuncjacji prasowych.

Chociaż jesteśmy przekonani, że w Polsce zjawisko to ma charakter marginalny, większość psychiatrów orzekających w sprawach karnych i cywilnych uczciwie wywiązuje się ze swoich obowiązków, każdy jednak ujawniony przypadek nieprawidłowości na tym polu rzuca cień na naszą grupę zawodową, podważa tak niezbędne zaufanie.

Eliminowanie tych nieprawidłowości, powinno wiązać się ze starannym doбором biegłych sądowych oraz wnikliwym nadzorem nad treścią orzeczeń sądowo-psychiatrycznych.

W pierwszej sprawie konsultant krajowy w dziedzinie psychiatrii występował do Ministra Sprawiedliwości z wnioskiem o włączenie konsultantów wojewódzkich w dziedzinie psychiatrii przy sporządzaniu list biegłych sądowych. Dyrektor Departamentu Organizacji i Informatyki Ministerstwa Sprawiedliwości wystosował w tej sprawie odpowiednie zalecenie do prezesów sądów wojewódzkich, zaś konsultant krajowy zwrócił się do konsultantów wojewódzkich o zainteresowanie tą nader ważną sprawą. Poziom orzecznictwa sądowo-psychiatrycznego jest systematycznie poruszonym tematem na dorocznych naradach konsultantów wojewódzkich i dyrektorów szpitali psychiatrycznych.

Sądzymy, że jest niezbędne podjęcie kompleksowych działań zmierzających do poprawy orzecznictwa sędowo-psychiatrycznego w naszym kraju, w szczególności:

1. Podstawowe znaczenie dla zapewnienia właściwego poziomu orzecznictwa sędowo-psychiatrycznego przypadku szkoleniu lekarzy psychiatrów, którego celem jest m.in. ujednoczenie zasad orzekania w skali ogólnokrajowej, zgodnie z zasadami wiedzy i praktyki. Proces ten odbywa się na kilku poziomach:
  - w toku specjalizowania się – psychiatria sędowa zajmuje w programie specjalizacji, przynajmniej teoretycznie, poczesne miejsce. Jednak realizacja tego programu napotyka na istotne i trudne do pokonania przeszkody w związku z ograniczoną liczbą miejsc stażowych w nielicznych ośrodkach, które mogą prowadzić szkolenie z zakresu psychiatrii sędowej. Odbycie takiego stażu stało się „wąskim gardłem” w realizacji programu specjalizacji. W sytuacji tej zdecydowano się na wprowadzenie alternatywnych form szkolenia w postaci kursów obejmujących wykłady, seminaria oraz uczestnictwo w sporządzaniu orzeczeń sędowo-psychiatrycznych,
  - ważną formą szkolenia są cykliczne konferencje organizowane przez Sekcję Psychiatrii Sędowej PTP, na których są omawiane węzłowe, aktualne problemy orzecznictwa sędowo-psychiatrycznego, wykładcami – doświadczeni psychiatrzy i prawnicy,
  - niepoślednia rola przypada publikacjom. Po okresie pewnej „posuchy” na tym polu – ostatnio pojawiło się kilka wartościowych opracowań o dużych walorach dydaktycznych. W najnowszym polskim trzypiętomowym podręczniku psychiatrii klinicznej orzecznictwo sędowo-psychiatryczne zajmuje poczesne miejsce, Wymienione działania, nie zapewniają należytego poziomu orzecznictwa sędowo-psychiatrycznego. Zdaniem coraz większej liczby przedstawicieli Sekcji Psychiatrii Sędowej PTP, Zarządu Głównego PTP

oraz konsultanta krajowego w dziedzinie psychiatrii jest najwyższa pora rozważyć wprowadzenie **certyfikatu z zakresu psychiatrii sędowej**, co byłoby związane z odbyciem odpowiedniego programu szkoleniowego oraz egzaminem. Certyfikat taki powinien w przyszłości stanowić nieodzowny warunek wpisania na listę biegłych sędowych.

2. Niezwykle ważnym problemem jest dobór biegłych orzekających w toku obserwacji szpitalnej. W praktyce wyznacza ich (a więc powołuje) ordynator oddziału, w którym jest prowadzona obserwacja sędowo-psychiatryczna, niekiedy dyrektor szpitala. Sądzymy, że powinni oni podlegać weryfikacji i być uwzględnieni na liście biegłych sędowych uprawnionych do orzekania.
3. Istotnym czynnikiem, który może przyczynić się do eliminowania omawianych tu nieprawidłowości jest nadzór nad orzecznictwem sędowo-psychiatrycznym ze strony zobowiązanych do tego instytucji. W przypadku orzeczeń wydawanych na podstawie obserwacji sędowo-psychiatrycznych w placówkach naukowych lub szpitalach – podstawowa rola przypada dyrektorom tych placówek. Biegli opracowujący orzeczenia sędowo-psychiatryczne czynią to w imieniu instytucji, w której przeprowadzono obserwację.
4. Należy wprowadzić i egzekwować zasadę, zgodnie z którą środek zabezpieczający może być stosowany wyłącznie po przeprowadzeniu obserwacji sędowo-psychiatrycznej.
5. Należy opracować wzór opinii sędowo-psychiatrycznej zalecanej przez nadzór specjalistyczny w zakresie psychiatrii.
6. W licznych szpitalach psychiatrycznych i niektórych klinikach zanika instytucja konferencji sędowo-psychiatrycznych, na których są omawiane wspólnie wszystkie orzeczenia przygotowywane w danej placówce. Oprócz znaczenia kontrolnego – odgrywają one istotną rolę dydaktyczną. Sądzymy, że ta nader ważna forma powinna zostać przywrócona lub wprowadzona we

- wszystkich placówkach zajmujących się orzecznictwem sądowo-psychiatrycznym.
7. Orzecznictwo sądowo-psychiatryczne prowadzone w trybie ambulatoryjnym pozostaje poza merytoryczną oceną nadzoru specjalistycznego w zakresie psychiatrii, co uznać należy za poważną nieprawidłowość wymagającą pilnie odpowiedniego uregulowania prawnego.
  8. Przygotowywana obecnie w Ministerstwie Sprawiedliwości ustawa o biegłych sądowych powinna uściślić zasady powoływania biegłych i zapewne przyczynić się do doboru właściwych osób zajmujących się orzecznictwem sądowo-psychiatrycznym. Postulujemy przyspieszenie prac nad tą ustawą.
  9. Należy zobowiązać wszystkie placówki, prowadzące obserwacje sądowo-psychiatryczne do przekazywania jednej kopii orzeczenia do Kliniki Psychiatrii Sądowej Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie.

Prezes Zarządu Głównego
Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego
(-) *Prof. dr hab. J. Bomba*

- Należy też rozważyć zorganizowanie centralnego archiwum orzeczeń sądowo-psychiatrycznych (wydawanych w trybie ambulatoryjnym, jak i tych po obserwacjach w szpitalu). Zorganizowanie takiego archiwum powinno leżeć w gestii Ministra Sprawiedliwości i wymagałoby odpowiednich uregulowań prawnych, uwzględniających m.in. ochronę danych osobowych. Archiwum stanowiłoby nieocenione źródło informacji dotyczących zakresu i poziomu orzecznictwa sądowo-psychiatrycznego w Polsce, umożliwiłoby też efektywną ocenę tego poziomu.
10. Sądzymy, że nieodzownym warunkiem poprawy poziomu orzecznictwa sądowo-psychiatrycznego jest krytyczna ocena treści orzeczeń sądowo-psychiatrycznych przez sądy. Orzeczenie sądowo-psychiatryczne jest ważną, ale nie jedyną podstawą oceny stanu psychicznego osoby, której dotyczy postępowanie – ostatecznie „najwyższym biegłym jest sąd”.

Konsultant Krajowy
w Dziedzinie Psychiatrii
(-) *Prof. dr hab. S. Pużyński*

Warszawa, 28 stycznia 2004 r.